ral K.-i isikliku luule pitserit, kuigi ained ka siin on rahvapärased (ainult paiguti tundub ka neid olevat laenatud kirjanduslikul teel). Stiilis on tunda Saksa romantikute (vendade Grimmi ja eriti Tiecki) muinasjuttude mõju; see on pikalauseline ja raskepärane oma luulelikkuses, pildi- ja värvirikas. Selle, kui ka oma sisu rikkuse ja tundekusega on jutud jäänud tänini üheks meie paremaks muinasjutukoguks, olgugi nende stiil võõras rahva omale. Tugeva romantilise mõjutuse all on sündinud ka K.-i esimene mitte-rahvaluule aineline pool-algupärane jutuke »Paar sammokest rändamise-teed . . .« (Tartus, 1853). Umbes üks kolmandik sellest on tõlge Jean Pauli (Richteri) novellist »Leben des vergnügten Schulmeisterlein Maria Wuz in Auenthal«, selle hulgas kõige luulelisemad osad alguses ja lõpus. Kuid muidu on saksa meeskoolmeistri kuju osavalt ümber tehtud eesti väikese külatüdruku kujuks, nii et teosest tervikuna jääb ometi algupärandi mulje. Eesti proosastiili ajaloos oli raamatuke igatahes uudis oma tunderaske sentimentaal-romantilise tooniga ja tõusutatud kujundirikkusega. Tema loomise üheks motiiviks arvatakse olevat olnud K.-i oma tütrekese surm enne seda.

»Kp«. läbi suure luuletaja kuulsuse omandanud, julges K. a. 1865 Tartus välja anda ka oma lüüriliste laulude kogu, nimega »Wiru lauliku laulud«. See sisaldab peale a. 1852 ilmunud õnnesoovi Tartu Ülikoolile (Tarto Alma materile Wiekümne aasta lõppetuse rõemu-pühhal . . .), a. 1854 Tartus ilmunud rahvalaulustiili-harjutuse »Söda« ja a. 1861 ilmunud tõlkevihukese »Angerwaksad« veel rea eestindusi Lenault, Hauffilt j. t. Kuigi siis veel vähe algupärane, on see ometi esimene uueaegne luuleantoloogia eesti keeles ja suure tähtsusega eesti lüürika ajaloos. Selles kord esimeseklassi meistrite tundetihe sisukus lääne-euroopalistes värsivormides eestigi keelde üle toodud, hakkas ka meie algupärane luule taotlema kõrgemat kunstilisust (Koidula, Reinvald). Umbes Lenaule vastav romantiline raskemeelsus tundub siin ka mõnes K.-i väheses algupärandis. K.-i hilisemad luuletused on G. Suits kogunud »Viru l l.« II tr. juurde (Tartus, 1926). — Samuti stiilihariva ja ideeliselt süvendava väärtusega oli ka K.-i muud värsitõlked: kaks kogu ratsionalistlispanteistliku värvinguga usundlikke laule »Rahunurme Lilled . . .« (Tartus, 1871—75), J. H. W. Witscheli »Morgen- und Abendopfer in Gesängen« järgi ja romantilised saatustragöödiad »Tuletorn« (Tartus, 1871) ning »Wanne ja õnnistus« (Tartus, 1875) E. v. Howaldi järgi. — Oma elu seitsmenda aastakümne lõpule jõudes on K. püüdnud eesti kirjandusele anda veel teisegi pikema värsistatud eepilise teose. Aluseks on ta võtnud Šveitsi kirjaniku J. V. Widmanni äsja (1869) ilmunud filosoofilise poeemi »Buddha« ja selle osalt tõlkinud, osalt, eriti lõpus, eesti miljööle ja oma vaateile vastavalt ümber töötanud. Nii sündinud teose, nimega »Lembitu«, andsid välja alles K.-i pärijad (Helsinki, 1885) ja seda peeti kaua aega algupärandiks. Aga ka ainult eestipärastusena on sel tähelepandav koht eesti kirjandusloos. See oli esimene laiaulatuslik ja sügavasisuline aatepoeem eesti kirjanduses, pealegi nii artistlikus lääne-euroopa värsivormis nagu oktaav-stantsid. K.-i teene eesti värsi kultiveerijana jääb ka siin küllalt suureks, olgugi et ta seejuures tihti eesti keelega liiga vabalt on ümber käinud. Nii on K. oma 80-aastasel eal kasvanud ühes eesti kirjanduskultuuriga läbi mitme astme, alates vähenõudlikkude kalendrikirjadega ja lõpetades sügava ideekultuuri ja sisevõitluse tõlgitsemisega kõrget kunsti taotlevas eestikeelses värsipoeemis — vahepeal aga andes »Kalevipojas« ja »E.-r. Ennem. juttudes« meie rahvuskirjanduse esimesed algupärased suurteosed, ja sidudes n. n. rahvaloomingu uueaegse kunstloominguga.

K.-i isiku ja teoste hindamises on esinenud kogu aeg väga lahkuminevaid vaatekohti, kord võrratult ülistavaid, kord paljastavaid ja mahategevaid. Ent kuigi aja jooksul ta ümbert on langenud nii mõnigi sinna riputatud aukuub, on ta tõeline kuju seda enam meie pilgule selgunud. Ja viimane jääb ometi meie rahvusliku uuestisünni aja suurkujuks, XIX a. s. eesti kultuuriloo kesksemaks isikuks ja meie rahvuskirjanduse tähtsamaks teerajajaks, olgugi enam teerajajaks kui püsivaid valmisteoseid loovaks klassikuks. Suure tähtsusega on ka K.-i otsekohene mõjutus Eesti kultuurelule, eriti ärkamisaja alul. Palju lugenud ja palju mõtiskelnud, väärib ta mitmeti esimese eesti »eurooplase« nime. Ja see tähendas palju ühe rahva uue kultuuri hommikul, kus veel pea kogu haritlaskond oli omavahel väga ligidases läbikäimises, ärksamad talunikudki kaasa arvatud. Kuigi oma elu veetes üksildases Võrus, oli K. ometi kirjavahetuse teel ühenduses pea kõigi omaaja tähtsamate kultuurtegelastega, nii eestlaste kui sakslastega (Neus, Wiedemann). — Olles peajao kõrgemal kõigist muist ka oma ilmavaates, jäi ta mõnes küsimuses nagu võitlevate parteide vahele. Kuigi suur eestluse sõber ja kadakluse vastustaja, ei olnud ta rahvuslikult siiski mitte väga käremeelne, vaid soovitas koostööd sakslastega, kelle ajaloolist osa ta hindas võrdlemisi kõrgelt. Nii ei jäänud ta kauaks ka Jakobsoni kaaslaseks,